

договором. Відповідно до поручителя, який виконав на вимогу кредитора зобов'язання, забезпечене порукою, переходять права кредитора як за основним зобов'язанням, так і за іншими договорами поруки, що забезпечували його виконання, і він може звернутися з вимогою як до боржника, так і до будь-якого з поручителів. До аналогічного висновку приходимо і щодо інших забезпечувальних боржників, наприклад, майнового поручителя (ч. 2 ст. 556 ЦК України).

Самойлова О. М., здобувач кафедри цивільного права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО ПИТАННЯ ВІДМЕЖУВАННЯ СПОСОБІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ ВІД СУМІЖНИХ ПРАВОВИХ КОНСТРУКЦІЙ

Останнім часом на сторінках публічних видань спостерігається збільшення публікацій, присвячених окремим способам забезпечення виконання зобов'язань, не названих в главі 49 Цивільного кодексу України. Більш детальному розгляду такого виду способів забезпечення виконання зобов'язань сприяло закріплення на законодавчому рівні можливості їх застосування у вигляді відкритого переліку забезпечувальних способів. Однак однозначного розуміння серед науковців щодо віднесення правових інструментів, що знайшли поширення на практиці для посилення положення кредитора в зобов'язанні, до способів забезпечення виконання зобов'язань немає. Проявом чого є безпідставне розширення способів забезпечення виконання зобов'язань за рахунок різних за своєю правовою природою інструментів, що, у свою чергу, спричиняє деструктивні наслідки як в правозастосовній сфері, так і в загальнотеоретичному осмисленні способів забезпечення виконання зобов'язань. Так, до способів забезпечення виконання зобов'язань ряд вчених відносять і окремі види договорів, що мають самостійне значення (договір страхування, угоди репо, складське свідоцтво, договори про субординацію тощо), і способи та порядок виконання договірних обов'язків (акредитив, безакцептне списання, попередня оплата тощо), і мір цивільно-правової відповідальності та інші інструменти цивільного права.

Чинників, які зумовлюють таку тенденцію на практиці та в науці цивільного права, декілька. Умовно їх можна розподілити на ті, що мають правозастосовне та теоретичне походження. Серед правозастосовних чинників основними, на нашу думку, є: низький рівень довірливої дисципліни, що зумовлює постійний пошук учасників цивільного обороту нових засобів, які б гарантували їм задоволення інтересів в зобов'язальних правовідносинах; та загальносвітова тенденція інтернаціональності правових систем яка, у свою чергу, сприяє запозиченню не властивих праву України забезпечувальних конструкцій та апробація їх в умовах національного права. До теоретичних, в першу чергу, слід віднести: відсутність загального вчення про забезпечення виконання зобов'язань; консерватизм в підході до способів забезпечення виконання зобов'язань, який полягає в розумінні забезпечувальних способів через призму їх функціонального призначення; та відсутність єдиного критерію, властивого всім забезпечувальним конструкціям.

Для вирішення питання відмежування способів забезпечення виконання зобов'язань від суміжних правових конструкцій особливої уваги, вважаємо, заслуговує саме виділення єдиного критерію як головного чинника віднесення тих чи інших правових інструментів до способів забезпечення виконання зобов'язання. Спроби на теоретичному рівні виділення такого єдиного критерію за своєю більшістю зводяться до об'єднання способів забезпечення виконання зобов'язань або за функціональним призначенням, або ж за властивістю їм певних видових ознак, спільних для всіх способів забезпечення виконання зобов'язань, які поєднують їх в самостійний інститут цивільного права. Однак такий шлях повною мірою не вирішує нагальних проблем щодо об'єму правових інструментів, що входять до поняття «способів забезпечення виконання зобов'язань».

Так, поєднання правових інструментів за функціональним призначенням, як свідчить практика, призводить до розширення видів забезпечення до необмеженої кількості. Таке розширення є наслідком того, що функції, які виділяються науковцями для характеристики забезпечувальних способів: укріплення зобов'язального права, спонукання боржника до належного виконання взятих на себе обов'язків; компенсації збитків кредитора тощо, – властиві більшості правовим механізмам, як і праву взагалі.

У свою чергу, виділення єдиних, загальних для всіх способів забезпечення виконання зобов'язань ознак, ускладнюється тим, що за своєю більшістю навіть поіменовані в законодавстві забезпечувальні способи мають подвійну правову природу, що, у свою чергу, унеможлиблює їх характеристику за єдиними ознаками. Отже, інститут забезпечення виконання зобов'язань потребує нових підходів для з'ясування природи забезпечувальних механізмів, їх виділення з-поміж суміжних правових конструкцій.

Вирішенню поставленого питання може слугувати, на наш погляд, обрання як єдиного, загального критерію поєднання правових інструментів в самостійний інститут забезпечення виконання зобов'язань можливість таких забезпечувальних інструментів формувати додаткове (резервне) джерело виконання боржником свого обов'язку. Таке джерело має слугувати матеріальним підґрунтям, яке укріплює особисту довіру, яку кредитор надає у зобов'язальних відносинах боржнику. Оскільки, як правило, інтерес кредитора у зобов'язанні має майновий характер, то безсумнівно і джерело його задоволення має бути майнового походження. Отже, ядром забезпечувальних інструментів є майно боржника, яке заздалегідь відособлено, або все майно третьої особи – додаткового боржника відносно основного, та слугує гарантією задоволення інтересів кредитора на випадок неспроможності боржника виконати взятий на себе обов'язок. В залежності від того як саме це майно виділяється, чи персоніфіковано воно, чи ні, який механізм задоволення за допомогою такого майна інтересів кредитора і виділяються різні способи забезпечення як закріплені на законодавчому рівні, так і поширені на практиці.

Підсумовуючи, слід зазначити, що інститут забезпечення виконання зобов'язань, не зважаючи на багатовікову історію застосування на практиці і теоретичного осмислення, залишається остаточно не вирішеним. У такому стані невирішеності тривалий час перебуває і проблема відмежування способів забезпечення виконання зобов'язань. Одностаїнність в розумінні цього питання надасть можливість учасникам цивільного обороту реалізувати на практиці надане цивільним законодавством право використання нових, непоіменованих способів забезпечення виконання зобов'язань, потребу в яких вимагає сучасний цивільний оборот.